

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 21.05.1999
COM(1999) 221 τελικό

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρός μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες

-Προώθηση της Ευημερίας και της Αλληλεγγύης των Γενεών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
2. ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗ ΓΗΡΑΝΣΗ.....	8
2.1. Οι προκλήσεις: Η διαδικασία της γήρανσης και η προσφορά εργασίας	8
2.2. Προώθηση των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες και τους άνδρες	11
3. ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΓΗΡΑΝΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΝ.....	13
3.1. Προσαρμογή της ηλικίας αποχώρησης από την εργασία στη μακροζωία και την καλύτερη υγεία	13
3.2. Πηγαίνοντας πέρα από τις συζητήσεις για το σχεδιασμό των συντάξεων	14
3.3. Για μια αποτελεσματική ημερήσια διάταξη για τη μεταρρύθμιση των συντάξεων: Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να υποστηρίζουν την αργότερη και πιο σταδιακή αποχώρηση από την εργασία.....	14
3.4. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να γίνουν λιγότερο ευαίσθητα στις δημογραφικές και άλλες μεγάλες αλλαγές.....	16
3.5. Η δημιουργία ενός πιο ασφαλούς και πιο επικερδούς περιβάλλοντος για τις επικουρικές συντάξεις.....	17
3.6. Η εξασφάλιση ικανοποιητικού ελάχιστου εισοδήματος, λαμβάνοντας υπόψη το μεταβαλλόμενο πλαίσιο των προβλημάτων ανακατανομής μεταξύ και εντός των γενεών	17
4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΜΕΣΩ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΥΓΙΟΥΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ.....	20
4.1. Τα πλεονεκτήματα της προώθησης της προληπτικής αντιμετώπισης, αντί της θεραπευτικής	20
4.2. Βελτίωση της πρόσβασης στην θεραπεία της υγείας για όλες τις ηλικίες και για όλους τους ηλικιωμένους.....	21
4.3. Προσφορά επαρκούς ποιοτικής περίθαλψης στους υπερηλίκους / ασθενικούς.....	21
4.4. Η προώθηση του ρόλου και των δυνατοτήτων της αποκατάστασης	22

5.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ : ΠΡΟΣΘΕΤΟΝΤΑΣ ΖΩΗ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ	23
6.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΑ.....	26

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανακοίνωση αυτή τιτλοφορείται "Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες" και αποτελεί τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο διεθνές έτος των ηλικιωμένων των Ηνωμένων Εθνών. Έχει σκοπό να αποτελέσει το έναυσμα για συζητήσεις με τα κράτη μέλη αλλά και μεταξύ κρατών-μελών. Εκθέτει τις συνέπειες της γήρανσης του πληθυσμού στην απασχόληση, την κοινωνική ασφάλιση και τις κοινωνικές υπηρεσίες και προτείνει μια στρατηγική αποτελεσματικής πολιτικής παρέμβασης, που να βασίζεται στην ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ όλων των πλευρών πάνω στα θέματα αυτά και στις αρχές της αλληλεγγύης και ισότιμης σχέσης μεταξύ των γενεών.

* * *

Η γήρανση αποτελεί πρόκληση για τις κοινωνίες μας με διάφορες διαστάσεις.

- Η πρώτη διάσταση είναι η σχετική γήρανση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Στην επόμενη εικοσαετία θα γίνουμε μάρτυρες σημαντικών αλλαγών. Κατά την περίοδο 1995-2015, η ομάδα ηλικιών από 20-29 θα μειωθεί σε μέγεθος κατά 11 εκατομμύρια (-20 %), ενώ η ομάδα ηλικιών 50-64 θα αυξηθεί κατά 16.5 εκατομμύρια (περισσότερο από 25%). Γιαυτό απαιτείται απόδοση ιδιαίτερης προσοχής στα θέματα που σχετίζονται με την ηλικία κατά τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, ένα παράγοντα που μέχρι τώρα είχε παραμεληθεί. Επίσης συνεπάγεται την επανεξέταση πολιτικών που μέχρι σήμερα ενθάρρυναν την πρόωγη αποχώρηση από την αγορά εργασίας, αντί να προωθούν πολιτικές δια βίου μάθησης και δημιουργίας νέων ευκαιριών απασχόλησης.

- Μια δεύτερη διάσταση είναι η πίεση που δέχονται τα συνταξιοδοτικά συστήματα, και τα δημόσια οικονομικά εξαιτίας του αυξανόμενου αριθμού των συνταξιούχων και της μείωσης του ενεργού πληθυσμού. Κατά την επόμενη εικοσαετία ο πληθυσμός που θα ξεπερνά τη τυπική ηλικία συνταξιοδότησης, δηλαδή τα 65 χρόνια, θα αυξηθεί κατά 17 εκατομμύρια. Ανάμεσα σε αυτή την ομάδα, οι πολύ ηλικιωμένοι, ηλικίας άνω των 80 θα αυξηθούν κατά 5,5 εκατομμύρια. Η ισότιμη μεταχείριση των γενεών απαιτεί την απόδοση ιδιαίτερης έμφασης στην διασφάλιση της μακροπρόθεσμης σταθερότητας των δημοσίων οικονομικών. Απαιτείται μία διευρυμένη βάση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας που να στηρίζεται σε ένα υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης αυτών που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει επίσης να γίνουν λιγότερο ευαίσθητα στις δημογραφικές και άλλες αλλαγές.

- Μια τρίτη διάσταση είναι η αυξανόμενη ανάγκη για μέριμνα υπέρ των ηλικιωμένων και για ιατρική περίθαλψη. Η απότομη αύξηση του αριθμού των πολύ ηλικιωμένων που έχουν ανάγκη μέριμνας θα οδηγήσει σε αυξανόμενη ζήτηση των επίσημων συστημάτων μέριμνας. Αυτά τα συστήματα θα πρέπει να εξελιχθούν περαιτέρω για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στις νέες συνθήκες. Ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρχουν πολιτικές που θα περιορίσουν την αύξηση της εξάρτησης, μέσω της προώθησης της υγιούς γήρανσης, της πρόληψης των ατυχημάτων και της παροχής αγωγής αποκατάστασης μετά από αρρώστια.

- Μια τέταρτη διάσταση αφορά τις αυξανόμενες διαφορές μεταξύ των ηλικιωμένων ως προς τους πόρους που διαθέτουν και τις ανάγκες τους. Οι διαφορές στην οικογενειακή κατάσταση και στην κατοικία, στο εκπαιδευτικό επίπεδο και στην κατάσταση της υγείας, στο εισόδημα και στην περιουσία καθορίζουν την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων. Ευτυχώς μια μεγάλη μερίδα των ηλικιωμένων απολαμβάνει σήμερα καλύτερες συνθήκες

διαβίωσης απότι στο παρελθόν. Όμως αυτό δεν πρέπει να μας εξαπατά, γιατί το γήρας συνεχίζει να εμπερικλείει τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας.

Χρειάζονται πολιτικές που αντανακλούν καλύτερα τις διαφορές στην κοινωνική θέση των ηλικιωμένων όπως δηλαδή πολιτικές που κινητοποιούν με καλλίτερο τρόπο τους πόρους που βρίσκονται στη διάθεση μεγάλων ομάδων ηλικιωμένων ατόμων και οι οποίες καταπολεμούν αποτελεσματικότερα τους κινδύνους του κοινωνικού αποκλεισμού σε προχωρημένη ηλικία.

- Το θέμα του φύλου είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό. Σήμερα οι γυναίκες αποτελούν σχεδόν τα δύο τρίτα του πληθυσμού άνω των 65 ετών. Μια σημαντική πλευρά αυτού του ζητήματος αφορά την κοινωνική προστασία. Η μικρή συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας κατά το παρελθόν, τα συστήματα κοινωνικής προστασίας που βασίζονταν στο πρότυπο του άντρα τροφοδότη της οικογένειας, και η διαφορά στη μακροζωία μεταξύ των δύο φύλων είχαν ως αποτέλεσμα, πολλές ηλικιωμένες γυναίκες να έχουν ανεπαρκή συνταξιοδοτική κάλυψη.

* * *

Οι διαστάσεις αυτές της πρόκλησης της γήρανσης οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα παρακάτω συμπεράσματα πολιτικής:

1. Με την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση, η Ευρωπαϊκή Ένωση στοχεύει στην καταπολέμηση της ανεργίας και στην "επίτευξη σημαντικής αύξησης του ποσοστού απασχόλησης στην Ευρώπη σε μόνιμη βάση". Το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων εντοπίστηκε ως σημαντικός παράγοντας και τα κράτη μέλη κλήθηκαν να αναπτύξουν μέτρα που στοχεύουν στη διατήρηση των δεξιοτήτων των εργαζομένων, στην προώθηση της δια βίου μάθησης και σε ελαστικές ρυθμίσεις στην εργασία καθώς επίσης και στην αναθεώρηση των συστημάτων φορολόγησης και επιδομάτων με σκοπό τη βελτίωση των κινήτρων για την αύξηση της προσφοράς απασχόλησης και των ευκαιριών κατάρτισης. Η στρατηγική υπογραμμίζει τον ιδιαίτερο ρόλο που καλούνται να παίξουν εδώ οι κοινωνικοί εταίροι. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα καλέσει τους κοινωνικούς εταίρους να σκεφτούν για το πώς μπορεί να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον παράγοντα ηλικία κατά τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού.

2. Πολιτικές κοινωνικής προστασίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο Πρόγραμμα Εργασίας της για το 1999 ανέλαβε να αναπτύξει πολιτικές για τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας. Προβλέπεται ότι από η προσπάθεια αυτή θα καταλήξει σε μια Ανακοίνωση της Επιτροπής για τη Κοινωνική Προστασία. Το έγγραφο αυτό θα προτείνει μια νέα πολιτική διαδικασία συνεργασίας στον τομέα αυτό μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών. Η προσαρμογή στην πρόκληση της γήρανσης θα είναι ένα από πολυάριθμα σημαντικά ζητήματα που θα καλυφθούν κατά τη διαδικασία αυτή. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί σε τρόπους αντιστροφής της τάσης για πρόωρη σύνταξη, στη διερεύνηση νέων τρόπων σταδιακής συνταξιοδότησης και στο να γίνουν τα συνταξιοδοτικά προγράμματα πιο αυτοσυντηρούμενα και ευέλικτα.

3. Πολιτικές για την υγεία και τη φροντίδα των ηλικιωμένων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δώσει ιδιαίτερη προσοχή στην ιατρική και κοινωνική έρευνα που σχετίζεται με την γήρανση στο πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο για κοινοτική έρευνα. Θα καλύψει ένα μεγάλο εύρος ερευνητικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει βασική, ιατρική, τεχνολογική και

κοινωνική έρευνα. Τα θέματα υγείας που αφορούν τη γήρανση είναι επίσης από τα κυριότερα θέματα κατά την προετοιμασία της ανάπτυξης νέων μέσων για τη δημόσια υγεία σε κοινοτικό επίπεδο. Επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα υποστηρίξει τα κράτη μέλη στις προσπάθειές τους να αναπτύξουν επαρκή μέτρα σε σχέση με τη γήρανση στους τομείς προστασίας της υγείας και μέριμνας μέσω της εκπόνησης μελετών σχετικά με τις επιπτώσεις στη λειτουργία των διάφορων συστημάτων.

4. Πολιτικές κατά των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο Πρόγραμμά της Κοινωνικής Δράσης για την περίοδο 1998-2000, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σκοπεύει να προτείνει μια οριζόντια οδηγία βάσει του άρθρου 13 της Συνθήκης του των ΕΚ όπως τροποποιήθηκε στο Άμστερνταμ, η οποία θα καλύπτει μεταξύ άλλων και τις περιπτώσεις διακρίσεων λόγω ηλικίας στο χώρο εργασίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα διερευνήσει επίσης τις δυνατότητες ανάπτυξης νέων κοινοτικών προγραμμάτων δράσης βάσει των άρθρων 13, 129 και 137 της Συνθήκης ΕΚ όπως αυτή τροποποιήθηκε στο Άμστερνταμ. Σύμφωνα με αυτά θα μπορούν να καλύπτονται ηλικιωμένοι άνδρες και γυναίκες που πλήττονται από διακρίσεις, ανεργία και κοινωνικό αποκλεισμό.

* * *

Το μέγεθος των δημογραφικών αλλαγών καθώς μπαίνουμε στον 21ο αιώνα θα αναγκάσει την Ευρωπαϊκή Ένωση να επανεξετάσει και να αλλάξει ξεπερασμένες τακτικές και θεσμούς. Μια ενεργή κοινωνία όλων των ηλικιών απαιτεί μια στρατηγική που θα παρέχει δυνατότητες δραστηριοποίησης στους ηλικιωμένους και θα τους ενθαρρύνει να παραμείνουν συμμετοχοί στην επαγγελματική και στην κοινωνική ζωή. Ο αυξανόμενος αριθμός των συνταξιούχων αποτελεί ένα κεφάλαιο εμπειρίας και ταλέντου, που μένει κατά ένα μεγάλο μέρος ανεκμετάλλευτο. Οι αλλαγές αυτές δημιουργούν επίσης νέες ανάγκες, που οφείλουν να αντιμετωπίσουν οι επιχειρήσεις, οι δημόσιοι οργανισμοί και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει σκοπό να ενθαρρύνει συζητήσεις σχετικά με τις κοινωνικές πλευρές των δημογραφικών αλλαγών, ενώ παράλληλα θα προωθεί συνεχώς την ιδέα της Ευρώπης για όλες τις ηλικίες δηλαδή ένα ισχυρό αίσθημα αλληλεγγύης και ισότιμης αντιμετώπισης μεταξύ των γενεών. Το 1999, το διεθνές έτος των ηλικιωμένων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει μια σειρά μελετών και συνεδρίων με θέμα τις διάφορες πλευρές της δραστηρίας γήρανσης για να βοηθήσει τα κράτη μέλη στην εξεύρεση των κατάλληλων στρατηγικών.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η μελέτη των πρόσφατων δημογραφικών τάσεων οδηγεί στις παρακάτω παρατηρήσεις:

- Ανάμεσα στο 1960 και το 1995, η αύξηση του μέσου προσδόκιμου ζωής των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν 8 έτη για τους άνδρες και 7 για τις γυναίκες. Αυτό είναι ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του τελευταίου μέρους του 20ου αιώνα. Ακριβώς αυτή η επιτυχία στην παράταση της ζωής, σε συνδυασμό με τη μείωση της γονιμότητας κάτω από το επίπεδο αναπλήρωσης – που είναι πλέον φανερό σε όλα τα κράτη μέλη – θα κάνει το φαινόμενο της δημογραφικής γήρανσης ιδιαίτερα έντονο τον 21ο αιώνα.
- Ο Ευρωπαϊκός πληθυσμός σύντομα θα πάψει να αυξάνεται σε μέγεθος (βλέπε σχήμα 1). Θα αρχίσει δε σταδιακά να μειώνεται με διαφορετικό ρυθμό και ταχύτητα στις διάφορες χώρες και περιφέρειες. Στο ένα τέταρτο περίπου των ευρωπαϊκών περιφερειών ο πληθυσμός θα έχει ήδη πάψει να αυξάνεται πριν από το τέλος του αιώνα. Σύντομα οι κοινωνίες μας θα έχουν πολύ μεγαλύτερη αναλογία ηλικιωμένων και μικρότερο μέγεθος ενεργού πληθυσμού (βλέπε σχήμα 2). Η νεότερη γενιά, η ομάδα ηλικιών από 0-14 ετών, που αποτελούσε το 17.6% του πληθυσμού το 1995, θα μειωθεί στο 15.7% το 2015, μια μείωση περίπου 5 εκατομμυρίων. Η γενιά των 15-29 ετών, από την οποία αντλούνται άτομα στην αγορά εργασίας θα μειωθεί ακόμα πιο γρήγορα (- 16%, που αντιστοιχεί σε μείωση 13 εκατομμυρίων).
- Το ακριβώς αντίθετο θα συμβεί με τις ομάδες ηλικιών μεταξύ των ηλικιωμένων. Η γενιά των 50-64 ετών θα αυξηθεί κατά 16 εκατομμύρια (26%), ενώ τα ποσοστά αύξησης των ανθρώπων σε συντάξιμη ηλικία (65+) και των υπερηλικών (80+) θα πλησιάσουν το 30% και το 40% αντίστοιχα. Οι αλλαγές στην ομάδα άνω των 80 ετών θα είναι οι μεγαλύτερες και θα συμβούν γρηγορότερα από ότι σε οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή ομάδα.
- Η δημογραφική γήρανση θα γίνει εντονότερη κατά την επόμενη εικοσαετία. Αυτό ισχύει για όλα τα κράτη μέλη, αν και υπάρχουν διαφορές στη ένταση και στο χρόνο εμφάνισης αυτών των τάσεων.
- Παρόμοιες τάσεις εκδηλώνονται και μεταξύ των υποψήφιων χωρών. Με εξαίρεση την Πολωνία, τη Δημοκρατία της Σλοβακίας και την Κύπρο, όπου ο ενεργός πληθυσμός εξακολουθεί να αυξάνεται, αν και με ελαττούμενο ρυθμό, η δημογραφική γήρανση έχει ήδη αρχίσει και ενδέχεται να επιταχυνθεί. Για να μπορέσει να διατηρηθεί η οικονομική ανάπτυξη, παρά τη σημαντική μείωση του ενεργού πληθυσμού, θα πρέπει να ενεργοποιηθούν τα υπάρχοντα αποθέματα εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, οι περισσότερες υποψήφιες χώρες θα αντιμετωπίσουν επίσης σημαντικές προκλήσεις που συνδέονται με τη γήρανση στους τομείς της κοινωνικής προστασίας και της υγείας, όπου θα χρειαστεί να λάβουν ειδικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την οικονομική αυτοσυντήρηση και χαμηλότερα ποσοστά θνησιμότητας.

- Σύμφωνα με τη δημογραφική έκθεση του 1995 η μετανάστευση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα από τρίτες χώρες μπορεί στην καλύτερη περίπτωση να συμβάλει μόνο ενμέρει στην επιβράδυνση της διαδικασίας γήρανσης του πληθυσμού. Σε σύγκριση με τα σημερινά επίπεδα, η "καθαρή" μετανάστευση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να αυξηθεί ώστε να ξεπεράσει τα 4 εκατομμύρια ετησίως μετά το 2005 για να αντισταθμίσει τις συνέπειες της γήρανσης των γενεών¹ της έκρηξης γεννήσεων (baby boom).
- Η γήρανση προκαλεί επίσης σημαντικά ζητήματα ίσων ευκαιριών. Η μικρή συμμετοχή στην αγορά εργασίας των σημερινών γενεών γυναικών άνω των 50 ετών είναι σε μεγάλο βαθμό συνέπεια του δυσμενούς περιβάλλοντος για τη γυναικεία συμμετοχή στο παρελθόν. Καθώς οι γυναίκες ζουν κατά μέσο όρο 6 έως 8 χρόνια περισσότερο από τους άνδρες, οι συντάξεις έχουν μεγάλη σημασία για αυτές· η μικρή τους συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό της αφήνει εκτεθειμένες στον κίνδυνο ανεπαρκούς συνταξιοδοτικής κάλυψης.

Η δημογραφική γήρανση θα αναγκάσει την Ευρωπαϊκή κοινωνία να προσαρμοστεί και τους Ευρωπαίους να αλλάξουν συμπεριφορά. Το κατά πόσον αυτές οι αλλαγές στην κοινωνία και στη συμπεριφορά μπορούν να συμβούν με θετικό τρόπο θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την επιλογή των πολιτικών που θα προωθηθούν σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Στο παρόν έγγραφο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκθέτει τις απόψεις της σχετικά με τις αλλαγές πολιτικής που απαιτούνται σχετικά με την απασχόληση, τις συντάξεις, τις στρατηγικές υγείας και μέριμνας και τις πολιτικές για την προώθηση της συμμετοχής και της κοινωνικής συνοχής.

2. ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗ ΓΗΡΑΝΣΗ.

Οι αλλαγές στις αγορές, στις τεχνολογίες και στην οργάνωση της εργασίας σημαίνουν ότι οι δεξιότητες των εργαζομένων θα πρέπει να προσαρμόζονται όλο και ταχύτερα. Η δημογραφική γήρανση σημαίνει ότι η εργασία σταδιακά θα μετατραπεί σε ένα παραγωγικό πόρο το οποίο θα πρέπει να χειριστούμε με πολύ μεγαλύτερη προσοχή απότι στο παρελθόν. Επομένως η ανάγκη για πιο ειδικευμένους και κατάλληλα προετοιμασμένους εργαζομένους, καθώς και για πιο προσαρμόσιμες θέσεις εργασίας θα γίνει εντονότερη.

2.1. Οι προκλήσεις: Η διαδικασία της γήρανσης και η προσφορά εργασίας

Συνέπεια της γενικής γήρανσης του πληθυσμού και ειδικότερα της γήρανσης του μεγάλου δημογραφικού κύματος που προκάλεσαν οι γενιές της έκρηξης των γεννήσεων, (που γεννήθηκαν από το τέλος της δεκαετίας του 1940 ως τα μέσα της δεκαετίας του 1960) είναι ότι ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας γερνά. Ύστερα από μακρόχρονη περίοδο σταθερότητας γύρω στην ηλικία των 40 ετών, η μέση ηλικία του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας έχει αρχίσει να αυξάνεται σταθερά από το 1995 και μετά.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 ετών, η είσοδος των γενεών της έκρηξης των γεννήσεων στον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας προκάλεσε

---

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995): "Η δημογραφική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση", σ. 18 .

σημαντική αύξηση, ιδιαίτερα στην ενδιάμεση ομάδα ηλικιών, από 30 έως 49 ετών. Στα επόμενα 20 χρόνια θα παρουσιαστούν σημαντικές αλλαγές στη συνεισφορά των διάφορων ομάδων ηλικιών. Η ομάδα των 20-29 ετών, που τροφοδοτεί τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας, θα μειωθεί κατά 11 εκατομμύρια. Η ενδιάμεση ομάδα θα παραμείνει στα σημερινά της επίπεδα και η γηραιότερη ομάδα, των 50-64 ετών, θα αυξηθεί κατά 16.5 εκατομμύρια, - περισσότερο από 25%.

Στο πλαίσιο της δημογραφικής γήρανσης ο βαθμός συμμετοχής και επομένως το συνολικό μέγεθος του εργατικού δυναμικού θα επηρεάζεται όλο και περισσότερο από το είδος της απασχόλησης των (σημαντικά πολυπληθέστερων) γηραιότερων γενεών. Το σχήμα 4 δείχνει ότι εάν η απασχόληση συνεχίσει να αυξάνεται με ποσοστό 0.6% κατά μέσο όρο, όπως συμβαίνει από το 1985, τότε θα πρέπει να μειώσουμε κατά το ήμισυ το αχρησιμοποίητο απόθεμα του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας- τους άνεργους και τους αέργους, συμπεριλαμβανομένων των πρόωρα συνταξιοδοτημένων - έως το 2015. Όμως η ανεργία θα συνεχίσει για μερικά ακόμα χρόνια να αποτελεί το κυριότερο πρόβλημα στα περισσότερα κράτη μέλη.

Είναι επομένως αναγκαίο να επιτύχουμε όσο το δυνατόν υψηλότερο συντελεστή συμμετοχής για όλες τις ομάδες του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Η επιτυχία στην κινητοποίηση του άεργου ανθρώπινου δυναμικού θα είναι ουσιαστικός παράγοντας για την βελτίωση της κατάστασης, όσον αφορά τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την οικονομική ανάπτυξη. Αυτό απαιτεί προγραμματισμένη δράση σε αρκετούς τομείς και σε διαφορετικά επίπεδα πολιτικής. Ανάμεσα στις κύριες προτεραιότητες είναι: η ενίσχυση της ικανότητας απασχόλησης των εργαζομένων που γερνούν, η αναθεώρηση των κανόνων και πρακτικών απασχόλησης ώστε η εργασία να προσαρμοστεί στη γήρανση και στη προώθηση των ίσων ευκαιριών.

Τις τελευταίες δεκαετίες τα ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ενισχύθηκαν από την αυξανόμενη γυναικεία συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Τα τελευταία πέντε χρόνια το συνολικό μέσο ποσοστό συμμετοχής² σταθεροποιήθηκε γύρω στο 68% με ελαττούμενο ποσοστό για τους άνδρες και αυξανόμενο για τις γυναίκες σε όλες τις ομάδες ηλικιών. Αυτό αντικατοπτρίζει κυρίως το χαμηλότερο συντελεστή συμμετοχής των αρρένων εργαζομένων μετά από μια ορισμένη ηλικία, που συνήθως συνδέεται με την αναδιάρθρωση της βιομηχανίας. Αυτό εξηγεί την πτώση κατά περισσότερες από 6 ποσοστιαίες μονάδες της συμμετοχής των ανδρών ηλικίας 55-64 ετών ανάμεσα στο 1986 και στο 1997, σε αντίθεση με μια μικρή αύξηση, κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες, για τις γυναίκες, αλλά από χαμηλό επίπεδο.

Η πρόωρη σύνταξη θεωρήθηκε ως ένας τρόπος δημιουργίας θέσεων εργασίας για τους άνεργους νέους, αν και πρέπει να αναφερθεί ότι η άμεση σχέση ανάμεσα στην πρόωρη σύνταξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας για τους

---

² Γίνεται διάκριση μεταξύ του ποσοστού συμμετοχής, που αναφέρεται στο ποσοστό του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας που έχει ή αναζητεί εργασία, και του ποσοστού απασχόλησης, που αναφέρεται στο ποσοστό που εργάζεται.

νέους ήταν λιγότερο ισχυρή από ό,τι αναμενόταν. Καθώς το εργατικό δυναμικό γερνά, αν η Ευρώπη διατηρήσει τα παρόντα επίπεδα πρόωρης αποχώρησης από την εργασία, θα υπάρξει έλλειψη εργατικού δυναμικού και σοβαρότατη οικονομική επιβάρυνση από τα εξαρτημένα ηλικιωμένα άτομα.

Γενικά οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι συγκεντρώνονται περισσότερο στις παρακμάζουσες βιομηχανίες και οι στατιστικές δείχνουν ότι τείνουν να έχουν μικρότερη κινητικότητα από τους νέους. Επίσης επηρεάζονται συνήθως από την τάση της βιομηχανίας να περιορίζει σταδιακά τον αριθμό των εργατών και των εξαιρετικά εξειδικευμένων στελεχών και να χρησιμοποιεί ευρέως ευέλικτες μορφές απασχόλησης.

Σήμερα οι επενδύσεις στην εκπαίδευση και στην ανάπτυξη του προσωπικού περιορίζονται στους νέους, αφήνοντας τους εργαζομένους ενδιάμεσης και μεγάλης ηλικίας με δεξιότητες που υποβαθμίζονται σταδιακά, με αποτέλεσμα να είναι λιγότερο ικανοί να αντιμετωπίσουν την αλλαγή. Κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής ο κίνδυνος περιθωριοποίησης και ενδεχόμενου αποκλεισμού από την αγορά εργασίας αυξάνεται. Τελικά, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι συχνά καταλήγουν στην πρόωρη σύνταξη ως μοναδική επιλογή.

Για να παραμείνει στην εργασία ένας αυξανόμενος αριθμός ηλικιωμένων και για να προληφθεί ο αποκλεισμός τους από την αγορά εργασίας είναι πολύ σημαντικό να διατηρηθεί και να ενδυναμωθούν οι δυνατότητές τους η για απασχόληση. Αυτό απαιτεί επενδύσεις στις δεξιότητες τους, στην δημιουργία κινήτρων και στην κινητικότητά τους. Οι επιτυχείς πρακτικές για τη διασφάλιση της δια βίου μάθησης θα πρέπει να ενισχύονται και να διαχέονται³.

Μερικά κράτη μέλη έχουν αναπτύξει πολιτικές που εμποδίζουν την απόλυση ηλικιωμένων εργαζομένων στο πλαίσιο της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης. (π.χ. η Γαλλία).

Η παραμονή των γηραιότερων εργαζομένων στη δουλειά δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι θα εξακολουθήσουν να κάνουν την ίδια εργασία. Ένας συνδυασμός μέτρων που απομακρύνουν τους θεσμικούς περιορισμούς και άλλες δυσκαμψίες θα μπορούσε να προάγει την κινητικότητα των ηλικιωμένων στην εργασία. Ορισμένες εταιρίες μπορεί να κρίνουν ότι πρέπει να προσλάβουν ηλικιωμένους εργαζομένους για να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των γηραιότερων καταναλωτών (π.χ. στον τομέα της λιανικής πώλησης στη Δανία). Τα προσωρινά συμβόλαια, η εργασία μερικής απασχόλησης και η υπεργολαβία αποτελούν αυξανόμενες πηγές δημιουργίας θέσεων εργασίας. Όλο και περισσότερες θέσεις δημιουργούνται σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε ελεύθερα επαγγέλματα και με διάφορες μορφές ευέλικτης εργασίας. Οι εργασιακές πολιτικές θα πρέπει να

---

³ Στα Κοινοτικά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, η έμφαση στη δια βίου μάθηση είναι ήδη ισχυρή και θα ενισχυθεί ακόμα περισσότερο στις νέες μορφές των προγραμμάτων Σωκράτης και Λεονάρδο ντα Βίντσι που θα εφαρμοστούν από το 2000 μέχρι το 2006.

διευκολύνουν την πρόσβαση των ηλικιωμένων εργαζομένων σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις και σε αυτές τις μορφές απασχόλησης.

Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι οι τομείς που προσφέρουν καλές ευκαιρίες για αύξηση της απασχόλησης μπορεί να είναι και οι πιο κατάλληλοι για τη χρήση νέων ευέλικτων εργασιακών ρυθμίσεων. Η εργασία στον τομέα παροχής υπηρεσιών, σε τοπικές επιχειρήσεις και σε φιλανθρωπικές ή εθελοντικές οργανώσεις συχνά προσφέρεται με μορφή μερικής απασχόλησης και για μικρό χρονικό διάστημα. Επομένως μπορεί να πληροί τις προϋποθέσεις για την προώθηση της γήρανσης εν ενεργεία και της σταδιακής συνταξιοδότησης. Οι τομείς αυτοί πρέπει να γίνουν πιο ευπρόσιτοι στην πιο ηλικιωμένη ομάδα του εργατικού δυναμικού.

Οι επιχειρήσεις συχνά παραμελούν τη διάσταση της ηλικίας στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού και στο σχεδιασμό της εργασίας. Η σύγχρονη τεχνολογία και η εργονομία μπορούν να μειώσουν το άγχος και να αυξήσουν την παραγωγικότητα των γηραιότερων εργαζομένων, αντισταθμίζοντας έτσι την οποιαδήποτε φυσική εξασθένηση, όπου αυτή αποτελεί σημαντικό παράγοντα. Η βελτίωση του εργασιακού περιβάλλοντος θα μπορούσε επίσης να συνεισφέρει στην παράταση της υγιούς ζωής και στη γήρανση εν ενεργεία.

Ένα εξίσου σημαντικό θέμα αφορά την προσαρμογή της οργάνωσης της εργασίας και της διαχείρισης των σύγχρονων επιχειρήσεων στη γήρανση του πληθυσμού. Οι πρακτικές που τελικά οδηγούν στον αποκλεισμό αρχίζουν πολύ πριν την αποχώρηση από την αγορά εργασίας. Ο ταχέως αυξανόμενος αριθμός των εργαζομένων που γερνούν απαιτεί νέα προσέγγιση όλων των θεμάτων που αφορούν τη σχέση ανάμεσα στην ηλικία και την παραγωγικότητα. Πρέπει επίσης να γίνουν ρυθμίσεις που θα επιτρέπουν στη συνταξιοδότηση να γίνεται αργότερα και σταδιακά. Η ευαισθητοποίηση σχετικά με αυτό το θέμα και η προώθηση των σωστών πρακτικών στον τομέα αυτό προαπαιτούνται για μια επιτυχημένη στρατηγική γήρανσης εν ενεργεία.

2.2. Προώθηση των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες και τους άνδρες

Η γήρανση θίγει αρκετά προβλήματα που σχετίζονται με την ισότητα των ευκαιριών. Τα αυξανόμενα ποσοστά γυναικείας συμμετοχής θα αποτελέσουν μελλοντικά την κύρια πηγή εργατικού δυναμικού σε πολλά κράτη μέλη. Οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικών αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο ότι η δημογραφική γήρανση θα υπογραμμίσει περαιτέρω τη σημασία της γυναικείας συμμετοχής στην εργασία για την οικονομική ανάπτυξη. Παρ'όλα αυτά η γυναικεία συμμετοχή είναι ακόμα εξαιρετικά χαμηλή σε πολλά κράτη μέλη. Περισσότερες από το 50% των γυναικών σε ηλικίας εργασίας άνω των 50 δεν έχουν αμοιβώμενη απασχόληση. Αυτό εν μέρει είναι συνέπεια της δυσκολίας συνδυασμού της οικονομικής δραστηριότητας με τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Επιπλέον οι γυναίκες εξακολουθούν να εργάζονται σε μεγάλο ποσοστό στους πιο προβληματικούς και χαμηλά αμειβόμενους τομείς, που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο να περιπέσουν σε μαρασμό.

Αυτές οι τάσεις απαιτούν τη χάραξη πολιτικών με στόχο:

Τη διευκόλυνση της πρόσβασης των γυναικών σε πιο σίγουρα και καλύτερα αμειβόμενα επαγγέλματα και τη διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα εκσυγχρονισμού των δεξιοτήτων σε όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους.

Την περαιτέρω εστίαση των πολιτικών στη συμφιλίωση των οικογενειακών υποχρεώσεων με τον επαγγελματικό βίο. Οι οικογενειακές υποχρεώσεις πρέπει να κατανεμηθούν καλύτερα ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες και να προωθηθούν περαιτέρω πολιτικές απασχόλησης που να σέβονται τα άτομα που φροντίζουν ηλικιωμένους συγγενείς ή παιδιά.

Την περαιτέρω διερεύνηση της δυνατότητας χρήσης οικονομικών μέσωσ καθώς και μέσωσ οικογενειακής πολιτικής για την προώθηση της γυναικείας συμμετοχής στην εργασία.

- Στο πλαίσιο της στρατηγικής για την απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δεσμευτεί να συνεχίσει να προωθεί πολιτικές που μπορούν να εξασφαλίσουν την κατάλληλη προσαρμογή στη γήρανση του εργατικού δυναμικού. Οι προσπάθειες των κρατών μελών θα ενισχυθούν με τη χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Για τους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους, η ενίσχυση ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας, που θα καταπολεμήσουν την ανεργία και θα εμποδίσουν την ολίσθηση των ανδρών και των γυναικών προς τη μακροπρόθεσμη ανεργία θα έχει ιδιαίτερη σημασία.
- Στις Κατευθύνσεις για την Απασχόληση για το 1999, η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε το στόχο δημιουργίας "μιας αγοράς εργασίας για όλους" και κάλεσε τους κοινωνικούς εταίρους να δώσουν περισσότερη προσοχή στη διάσταση της ηλικίας κατά τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τους παροτρύνει να συνάψουν συμφωνίες στο κατάλληλο επίπεδο το ταχύτερο δυνατόν για να προωθήσουν τη χρησιμοποίηση του εργατικού δυναμικού και ιδιαίτερα των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων. Τα μέτρα αυτά μπορεί να είναι τόσο ενεργητικά όσο και προληπτικά και να περιλαμβάνουν ιδιαίτερα τη δια βίου μάθηση.
- Κατά την περίοδο 1998-1999 η Επιτροπή ξεκίνησε μια πλατειά διαβούλευση με στόχο να φέρει προς συζήτηση προτάσεις που θα θέτουν εκτός νόμου κάθε μορφής διάκριση στην απασχόληση (συμπεριλαμβανομένης της διάκρισης με βάση την ηλικία) σύμφωνα με το άρθρο 13 της Συνθήκης για τις Ε.Κ. όπως τροποποιήθηκε στο Άμστερνταμ.

3. ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΓΗΡΑΝΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΝ

3.1. Προσαρμογή της ηλικίας αποχώρησης από την εργασία στη μακροζωία και την καλύτερη υγεία

Η προσαρμογή στη γήρανση εμπεριέχει την προσαρμογή των διάφορων φάσεων της ζωής μας στις αλλαγές και τις ευκαιρίες που προκύπτουν από την αύξηση της μακροζωίας. Από τη δεκαετία του 1950 που η ηλικία συνταξιοδότησης καθορίστηκε στα 65 χρόνια στα περισσότερα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα το προσδόκιμο ζωής έχει αυξηθεί κατά 8-10 έτη. Όμως, στο ίδιο χρονικό διάστημα η συμμετοχή των ανδρών ηλικίας 60-64 ετών στην αγορά εργασίας μειώθηκε από το 80% περίπου στο 30%. Η τάση κατά την τελευταία εικοσαετία για αποχώρηση από την εργασία ακόμη νωρίτερα συνέβαλε επίσης στην μείωση των ποσοστών συμμετοχής των εργαζομένων 50-59 ετών.

Αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα μιας ευρέως διαδεδομένης επιθυμίας να ανταλλαγεί το εισόδημα με ελεύθερο χρόνο, καθώς η κοινωνία και τα άτομα γίνονται πλουσιότερα. Η πρόωγη αποχώρηση βραχυπρόθεσμα αποτελεί σίγουρα μια ελκυστική επιλογή για ορισμένους ηλικιωμένους εργαζομένους σε σύγκριση με τις πιέσεις της εργασίας ή της μακροπρόθεσμης ανεργίας. Οι έρευνες αποδεικνύουν όμως, ότι περίπου το 40% των πρόωγα συνταξιοδοτημένων ατόμων θεωρούν την έξοδο τους από την αγορά εργασίας ως ακούσια κατά βάση και θα ήθελαν να εξακολουθήσουν να εργάζονται με κάποιο τρόπο.

Άραγε έχει νόημα να συνταξιοδοτούνται τα άτομα 5-10 χρόνια νωρίτερα σε σχέση με τους γονείς τους, ενώ έχουν πολύ καλύτερη υγεία, οι συνθήκες εργασίας τους είναι γενικά πιο ευνοϊκές και πιθανότατα θα ζήσουν 6-8 χρόνια περισσότερο; Μήπως θα κατέληγαν σε διαφορετική επιλογή, εάν οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι είχαν την ευκαιρία να αυξήσουν τις δεξιότητες τους και να αποκτήσουν καινούργιες; Πόσοι θα επέλεγαν μια σταδιακή αποχώρηση από την εργασία εάν τους δινόταν αυτή η δυνατότητα;

Τα ερωτήματα αυτά πρέπει να τεθούν και να απαντηθούν τώρα, καθώς οι πρώτες γενιές της έκρηξης των γεννήσεων πλησιάζουν σύντομα την ηλικία πρόωρης συνταξιοδότησης. Το μέγεθος και μόνο των γενεών της έκρηξης των γεννήσεων σημαίνει, ότι εάν επρόκειτο να υιοθετήσουν το παρόν πρότυπο της πρόωρης συνταξιοδότησης, το ποσοστό των εξαρτούμενων ηλικιωμένων θα αυξανόταν υπερβολικά. Τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης θα υπερφορτώνονταν και πιθανώς θα παρουσιάζονταν ελλείψεις εργατικού δυναμικού σε πολλές περιοχές και τομείς.

Οι γενιές της έκρηξης των γεννήσεων ίσως να είναι οι πιο παραγωγικές, οι πιο μορφωμένες και οι πιο υγιείς γενιές μέχρι σήμερα. Επομένως, βρίσκονται σε ιδανική θέση για να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο τρόπο τις ευκαιρίες που προσφέρει το κέρδος σε μακροζωία. Θα ήταν σπατάλη να χαραμίσουν τη συνεισφορά τους, ακολουθώντας την παρούσα συνήθεια στην αγορά εργασίας.

Εδώ, όπως και σε άλλους τομείς, είναι πολύ σημαντικό οι πολιτικές της γήρανσης εν ενεργεία να επιδειξουν ευαισθησία στις ανάγκες, τα μέσα και τις προτιμήσεις των ατόμων⁴.

3.2. Πηγαίνοντας πέρα από τις συζητήσεις για το σχεδιασμό των συντάξεων

Υπάρχουν επαρκείς λόγοι για τη μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Όμως κανένα σύστημα δεν αποτελεί πανάκεια και οι σωστές μεταρρυθμίσεις χρειάζονται χρόνο και μπορεί να είναι επώδυνες.

Πολλές από τις σημερινές συζητήσεις επικεντρώνονται στο εάν τα ανταποδοτικά συστήματα ή τα συστήματα κεφαλοποίησης μπορούν να αντιμετωπίσουν καλύτερα την πρόκληση της μεταφοράς αγαθών και υπηρεσιών από τις εργαζόμενες στις συνταξιοδοτημένες γενεές. Ανεξάρτητα από τη μέθοδο που θα επιλεγεί, η μεταφορά πόρων θα πρέπει να αυξηθεί σημαντικά. Είναι σαφές, ότι για να μειωθεί στο ελάχιστο το επιπλέον φορτίο που επιβάλλεται στους εργαζομένους θα πρέπει, στο πλαίσιο του δυνατού, να επεκταθεί η χρηματοδοτική βάση, μέσω υψηλότερων συντελεστών συμμετοχής και ποσοστών απασχόλησης όλων των ατόμων με εργάσιμη ηλικία. Οι μεταρρυθμίσεις των συντάξεων αποτελούν σημαντικό μέρος των απαραίτητων προσαρμογών στη γήρανση, αλλά θα γίνουν πραγματικά αποτελεσματικές μόνον όταν ενισχυθούν από την προώθηση της εν ενεργεία γήρανσης και υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης γενικότερα.

3.3. Για μια αποτελεσματική ημερήσια διάταξη για τη μεταρρύθμιση των συντάξεων: Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να υποστηρίζουν την αργότερη και πιο σταδιακή αποχώρηση από την εργασία

Ο πιο παραγωγικός και αποτελεσματικός τρόπος για την αντιστάθμιση του κινδύνου που δημιουργεί η γήρανση για την ευρωστία των συστημάτων συνταξιοδότησης είναι η αντιστροφή της τάσης για πρόωρη σύνταξη. Αν δοθούν στους εργαζομένους η δυνατότητα και τα κίνητρα για να εργάζονται περισσότερα χρόνια και να επιλέγουν την μεταγενέστερη και σταδιακή αποχώρησή τους από την αγορά εργασίας, μπορεί να μειωθεί το κόστος των συντάξεων, να εισπραχθεί ένα επιπλέον έσοδο και να δοθεί ώθηση στην ανάπτυξη. Πρέπει επομένως να αλλάξει η συμπεριφορά των ανθρώπων σχετικά με τη συνταξιοδότηση.

Οι συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις είναι μόνο ένα μέρος της λύσης του προβλήματος. Η αλλαγή του προτύπου συνταξιοδότησης απαιτεί τη συνεργασία των κοινωνικών εταίρων και τη βοήθεια πολιτικών στο δημόσιο τομέα, στο φορολογικό σύστημα και στο χώρο εργασίας.

Η επιλογή της πρόωρης σύνταξης, αν και δεν είναι η μοναδική αιτία της πρόωρης αποχώρησης από την εργασία, παίζει σίγουρα σπουδαίο ρόλο στη διευκόλυνσή της. Είναι πολύ απλό για τους εργοδότες, τις συνδικαλιστικές

---

⁴ Οι ανισότητες στο εισόδημα, στην κατάσταση της υγείας και στο προσδόκιμο επιβίωσης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων παρουσίασαν τάσεις διεύρυνσης τις τελευταίες δεκαετίες και αυτό αφορά επίσης τους ηλικιωμένους.

οργανώσεις και τους εργαζομένους να μεταβιβάσουν τα προβλήματα της αγοράς εργασίας στα συνταξιοδοτικά συστήματα. Η παρουσία τους εμποδίζει τους ενδιαφερόμενους να εστιαστούν στις αναγκαίες αλλαγές στη διαχείριση της ηλικίας. Για να κάνουμε τα συνταξιοδοτικά συστήματα αυτοσυντηρούμενα, θα πρέπει να μειωθεί η πρόσβαση στην πρόωρη σύνταξη. Όμως ένας τέτοιος περιορισμός πρέπει να συνοδευτεί από την απομάκρυνση των φραγμών και των αντικινήτρων, που εμποδίζουν τους άντρες και τις γυναίκες να εργάζονται για περισσότερα χρόνια, και ταυτόχρονα με την παροχή καλύτερων και πιο κατάλληλων ευκαιριών απασχόλησης στους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας. Πρέπει να μειωθεί η ζήτηση για πρόωρη σύνταξη καθώς και η πρόσβαση σε αυτή, χωρίς όμως να ξεχνάμε ότι αντίστοιχο ρόλο μπορεί να παίξουν και άλλοι τρόποι αποχώρησης, όπως το επίδομα αναπηρίας ή η μακροπρόθεσμη ανεργία. Θα εξακολουθήσει να υπάρχει η ανάγκη συστημάτων κοινωνικής προστασίας που θα επιτρέπουν την πρόωρη συνταξιοδότηση υπό ορισμένες συνθήκες, π.χ. στην περίπτωση χρόνιας ασθένειας ή αναπηρίας ή σε περιοχές όπου οι προοπτικές εύρεσης νέας εργασίας για τους μεγαλύτερους σε ηλικία πλεονάζοντες εργαζομένους είναι ιδιαίτερα δυσοίωνες. Επίσης ίσως υπάρχουν ακόμη κάποιοι παραγωγικοί κλάδοι στους οποίους θα πρέπει να συνεχίσουν να παρέχονται κίνητρα πρόωρης συνταξιοδότησης για κάποιο διάστημα. Ανταποκρινόμενοι στις ειδικές συνθήκες και προκλήσεις του κλάδου⁵. Όμως, η πρόωρη αποχώρηση από την εργασία θα πρέπει να επανέλθει στην παλαιότερη κατάσταση, όπου αποτελούσε εξαίρεση. Επιλογές που συνεπάγονται μια σταδιακή αποχώρηση από την αγορά εργασίας, όπως π.χ. η εργασία μερικής απασχόλησης, πρέπει να μελετηθούν ως εναλλακτική λύση.

Ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους τα συνταξιοδοτικά συστήματα θα πρέπει να προσαρμοστούν κατά τρόπο που να επιτρέπει πιο σταδιακή αποχώρηση, η οποία θα συνδυάζεται ευέλικτα με διάφορες μορφές επαγγελματικού εισοδήματος. Η σταδιακή και μερική αποχώρηση βάσει συλλογικών συμβάσεων και πιθανώς με την υποστήριξη κυβερνητικών προγραμμάτων θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό τρόπο γεφύρωσης του χάσματος ανάμεσα στην πραγματική ηλικία αποχώρησης και την νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης, ιδιαίτερα σε τομείς όπου η συνέχιση της εργασίας με πλήρες ωράριο είναι λιγότερο εφικτή. Η επιτυχία όλων των παραπάνω θα εξαρτηθεί από την επίτευξη μιας καλής ισορροπίας ανάμεσα στην ευελιξία που απαιτείται από τα άτομα και στην εξασφάλιση που τους παρέχεται.

Πρόσφατοι υπολογισμοί υποδηλώνουν ότι, εάν μπορέσουμε να αυξήσουμε την πραγματική ηλικία αποχώρησης των ανδρών ανάμεσα στα 64-65 έτη και να διατηρήσουμε την παρούσα αύξηση στο ποσοστό συμμετοχής των

---

⁵ Απαιτείται ίσως για παράδειγμα σε κάποιες περιπτώσεις ανάλογες με αυτή της Γεωργίας: Ένα από τα συνοδευτικά μέτρα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, το πρόγραμμα πρόωρης αποχώρησης από τη γεωργική απασχόληση υπό τον Κανονισμό(ΕΟΚ) αρ.2079-92 αποβλέπει στην προώθηση της απαραίτητης ανανέωσης, αναδιάρθρωσης και βελτίωσης της οικονομικής βιωσιμότητας των αγροτικών μονάδων που παραμένουν παρέχοντας ένα ικανοποιητικό εισόδημα σε ηλικιωμένους αγρότες που εγκαταλείπουν το αγροτικό επάγγελμα προσφέροντας με τον τρόπο αυτό καλύτερες ευκαιρίες στους νέους αγρότες να στήσουν και να αναπτύξουν τις αγροτικές τους μονάδες.

γυναικών στο εργατικό δυναμικό, ο κύριος όγκος της επικείμενης αύξησης του φόρτου των εξαρτημένων ηλικιωμένων θα μπορούσε να αντισταθμιστεί⁶. Θα χρειαστούν ίσως σε κάποιο βαθμό ακόμα προσαρμογές των τύπων εισφορών/παροχών. Το πλεονέκτημα μιας τέτοιας "παραγωγικής" αντίδρασης είναι ότι η απαραίτητη αύξηση των εισφορών και περικοπή των παροχών θα είναι πιο εφικτή. Ταυτόχρονα μπορεί να προσφέρει σε ανθρώπους γύρω στην ηλικία των 60 ετών καλύτερη συμμετοχή στην κοινωνία: δραστήριο ρόλο, καλύτερη κοινωνική θέση και καλύτερη ποιότητα ζωής.

Οι παράγοντες που οδηγούν στην πρόωρη αποχώρηση είναι πολλοί και πολύπλοκοι. Η αλλαγή των πρακτικών των εργοδοτών και των συνδικάτων σχετικά με τη διαχείριση της ηλικίας θα απαιτήσει τεράστιες προσπάθειες σε στενή συνεργασία με και ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους. Για να αλλάξουν οι προσδοκίες και οι διαθέσεις των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων θα πρέπει να τους προσφερθούν καλύτερες ευκαιρίες και κίνητρα για να παραμείνουν στον επαγγελματικό βίο. Επιπλέον, η παραμονή στην εργασία για περισσότερα χρόνια θα έχει ως επακόλουθο πολλή μερική απασχόληση, τουλάχιστον στην αρχή. Βραχυπρόθεσμα έως μεσοπρόθεσμα θα είχε νόημα για την Ευρωπαϊκή Ένωση να προσπαθήσει να αυξήσει τη μέση πραγματική ηλικία αποχώρησης κατά 2 έτη. Μεσοπρόθεσμα ως μακροπρόθεσμα, όταν θα εκδηλωθεί σε όλη του την έκταση το φαινόμενο της δημογραφικής γήρανσης θα πρέπει να προσπαθήσουμε να επιτρέψουμε στην πλειονότητα των εργαζομένων να συνεχίσουν να εργάζονται περισσότερα χρόνια και να αποκαταστήσουμε την πραγματική ηλικία αποχώρησης σε επίπεδα που πλησιάζουν την επίσημη ηλικία συνταξιοδότησης.

3.4. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να γίνουν λιγότερο ευαίσθητα στις δημογραφικές και άλλες μεγάλες αλλαγές.

Η ακριβής πορεία για την επίτευξη της ευρωστίας των συνταξιοδοτικών συστημάτων θα διαφέρει από κράτος μέλος σε κράτος μέλος εξαιτίας των διαφορών που υπάρχουν στο γενικό συνταξιοδοτικό σύστημα και στα κριτήρια επιλογής, στους τύπους εισφορών/παροχών και στους μηχανισμούς διαμόρφωσης των δεικτών του τιμαρίθμου των δημόσιων συστημάτων. Πάντως μερικές γενικές αρχές είναι σαφείς. Οι κυβερνήσεις και οι κοινωνικοί εταίροι θα πρέπει να εξετάσουν τα ενδεχόμενα οφέλη που θα προκύψουν από πολιτικές που θα έχουν στόχο:

Την εξασφάλιση της πιο πλατιάς και πιο δίκαιας βάσης εισοδήματος για τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα.

Την ανάπτυξη ενός βιώσιμου μίγματος αλληλοβοηθούμενων συνταξιοδοτικών συλλογαίων, βασισμένων στη νομοθεσία, σε συλλογικές συμβάσεις και ιδιωτικά συμβόλαια. Με αυτό τον τρόπο θα εξασφαλιστεί ο καταμερισμός των ευθυνών μεταξύ της κυβέρνησης, των κοινωνικών

---

⁶ ΟΟΣΑ (1998): Η διατήρηση της ευημερίας σε μια κοινωνία που γερνά, σ. 42 και σημείωση 19 σ. 113.

εταίρων και των ίδιων των πολιτών για την εξασφάλιση εισοδήματος στους ηλικιωμένους.

Την εδραίωση της άγραφης συμφωνίας μεταξύ των γενεών, επιτυγχάνοντας μια σταθερή ισορροπία ως προς τα συνταξιοδοτικά συστήματα μεταξύ της μακροπρόθεσμης οικονομικής σταθερότητας, της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών και της ισοτιμίας εντός και μεταξύ των γενεών.

3.5. Η δημιουργία ενός πιο ασφαλούς και πιο επικερδούς περιβάλλοντος για τις επικουρικές συντάξεις

Ορισμένα κράτη μέλη επέλεξαν ένα διπλό σύστημα συνταξιοδοτικών παροχών, σύμφωνα με το οποίο το πρώτο σύστημα παρέχει τις βασικές συντάξεις ενώ τα προχρηματοδοτούμενα συστήματα του δεύτερου στύλου εξασφαλίζουν τη διατήρηση του εισοδήματος. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα θα έχουν τεράστιο όφελος από την πραγματοποίηση της ενιαίας αγοράς και του ενιαίου νομίσματος. Μια αγορά κεφαλαίων που θα καλύπτει όλη την έκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να απορροφήσει καλύτερα την αύξηση των συνταξιοδοτικών ταμείων και να επιτρέψει την καλύτερη διασπορά του κινδύνου και μεγαλύτερα ποσοστά απόδοσης για τις επενδύσεις των αποταμιευτών. Επιπλέον, το φιλελεύθερο περιβάλλον όσον αφορά τη διασυννοριακή επένδυση των συνταξιοδοτικών αποταμιεύσεων, θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών κεφαλαιαγορών και θα αυξήσει την απασχόληση και την ανάπτυξη. Πρέπει να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο που να επιτρέπει στα συνταξιοδοτικά ταμεία και στην ευρωπαϊκή οικονομία να αποκομίσουν αυτά τα πιθανά οφέλη. Το σπουδαιότερο πρόβλημα είναι πώς μπορεί να επιτευχθεί η εξασφάλιση των συντάξεων επιτρέποντας ταυτόχρονα ένα κλίμα ελευθερίας για επενδύσεις. Θα πρέπει να εξεταστούν τα πιθανά οφέλη που μπορούν να προκύψουν από πανευρωπαϊκές ρυθμιστικές διατάξεις και εποπτικούς μηχανισμούς⁷.

3.6. Η εξασφάλιση ικανοποιητικού ελάχιστου εισοδήματος, λαμβάνοντας υπόψη το μεταβαλλόμενο πλαίσιο των προβλημάτων ανακατανομής μεταξύ και εντός των γενεών

Η εγγύηση για ικανοποιητικούς ελάχιστους πόρους στα γηρατεία παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα, ιδίως από την άποψη του φύλου. Καθώς ο πληθυσμός της Ευρώπης γεννά προβάλλεται εντονότερα ο αντίκτυπος των φραγμών που υπήρχαν στο παρελθόν στη συμμετοχή των γυναικών στην εργασία. Η σχετικά χαμηλή συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, οι επιπτώσεις των διαζυγίων στα κοινωνικά συνταξιοδοτικά συστήματα, που βασίζονταν στο μοντέλο του άνδρα τροφοδότη ενός σταθερού οικογενειακού πυρήνα και οι διαφορές στη μακροζωία μεταξύ των δύο φύλων πιθανόν να συμβάλλουν στην ανεπαρκή κοινωνική προστασία πολλών ηλικιωμένων γυναικών. Η προώθηση των ίσων ευκαιριών στις αγορές εργασίας και η κοινωνική προστασία μπορούν να μειώσουν σημαντικά αυτό το πρόβλημα με την πάροδο του χρόνου. Όμως προς το παρόν πρέπει να ληφθούν ειδικά

---

⁷ Οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ετοιμάζουν μια έκθεση για τις επικουρικές συντάξεις που θα υποβάλλουν για έγκριση την άνοιξη του 1999.

μέτρα⁸ για να αντισταθμιστεί η συχνή ανεπάρκεια των συνταξιοδοτικών συστημάτων για την κάλυψη των αναγκών των γυναικών, που ας μην ξεχνάμε, αποτελούν την πλειονότητα των συνταξιούχων⁹.

Από την άλλη πλευρά ένα μεγάλο μέρος των νοικοκυριών των συνταξιούχων διαθέτει ένα κατά κεφαλήν εισόδημα ίσο ή υψηλότερο από το συνολικό εισόδημα νέων οικογενειών με παιδιά, όπου εργάζονται και οι δύο γονείς. Η παραδοσιακή αντίληψη του προβλήματος ανακατανομής των πόρων για την κοινωνική προστασία — ότι δηλαδή πρέπει να μετακινηθούν περισσότεροι πόροι προς τους συνταξιούχους — είναι υπεραπλουστευμένη¹⁰. Η ανακατανομή ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες μεταξύ των ηλικιωμένων θα αποκτά όλο και περισσότερη βαρύτητα όσο διευρύνονται οι εισοδηματικές διαφορές μεταξύ των ηλικιωμένων.

---

⁸ Οι διαφορές ανάμεσα στο συντελεστή συμμετοχής των ανδρών και των γυναικών κατά τη διάρκεια της ζωής τους εξακολουθούν να είναι σημαντικές σε μερικά κράτη μέλη. Ακόμη και όταν οι συντελεστές συμμετοχής συγκλίνουν, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι γυναίκες αναλαμβάνουν περισσότερες υποχρεώσεις για φροντίδα, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ίση συνταξιοδοτική κάλυψη. Μεταξύ άλλων παραμένει σημαντικό να αυξηθεί η ευελιξία των συνταξιοδοτικών εισφορών, έτσι ώστε οι διακοπές για τη φροντίδα των παιδιών να αντισταθμίζονται από τις συνολικές εισφορές των εργαζομένων.

⁹ Λόγω της διαφοράς στη μακροζωία μεταξύ των δύο φύλων, περισσότερο από τα δύο τρίτα των συνταξιούχων άνω των 75 ετών είναι γυναίκες.

¹⁰ Πάντως οι μεταφορές πόρων ανάμεσα στις γενεές είναι πιο πολύπλοκες απ'ότι προτείνουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Πρόσφατες μελέτες αποδεικνύουν ότι πολλοί ηλικιωμένοι χρησιμοποιούν ένα μεγάλο μέρος των πόρων που τους περισσεύουν για να ενισχύσουν οικονομικά τα παιδιά ή τα εγγόνια τους.

- Στο Πρόγραμμα δράσης της για το 1999 η Επιτροπή δεσμεύτηκε να αναπτύξει πολιτικές για τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας. Προβλέπεται ότι αυτή η δράση θα πάρει την μορφή μιας Ανακοίνωσης για την Κοινωνική Προστασία που θα προτείνει μια νέα διαδικασία συνεργασίας μεταξύ και με τα Κράτη-Μέλη στο χώρο της Κοινωνικής Προστασίας. Η προσαρμογή στην πρόκληση της γήρανσης θα είναι ένα από τα αρκετά σημαντικά θέματα που θα συζητηθούν στο πλαίσιο αυτής της νέας διαδικασίας συνεργασίας. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη πολιτικών που θα αντιστρέψουν την τάση για πρόωρη αποχώρηση από την εργασία, στη διερεύνηση νέων τρόπων σταδιακής αποχώρησης και στο να γίνουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα αυτοσυντηρούμενα και ευέλικτα.
- Ένα σημαντικό τμήμα του 5ου Προγράμματος Πλαισίου¹¹ για την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και τις δράσεις επίδειξης θα αφορά στην κοινωνικο-οικονομική έρευνα αναφερόμενο στη πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των μεταβολών στην κοινωνία, όπως των μεταβολών στις δομές της οικογένειας, τις οικονομικές αλλαγές, συμπεριλαμβανομένων των μεταβολών στην αγορά εργασίας, υπό το φως των διαρθρωτικών, δημογραφικών και κοινωνικών αλλαγών και λαμβάνοντας επίσης υπόψη την περιφερειακή ετερογένεια. Οι δράσεις αυτές θα συμβάλλουν στη διαδικασία άσκησης πολιτικής βελτιώνοντας τις γνώσεις μας για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρώπη και τις κύριες επιπτώσεις τους.

---

¹¹ Ε.Ε L.26- 1 Φεβρουαρίου 1999- Απόφαση αρ. 182-1999-ΕΕ του Ευρ. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το Πέμπτο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και τις δραστηριότητες επίδειξης (1998-2002).

4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΜΕΣΩ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΥΓΙΟΥΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

Η εξασφάλιση της πρόσβασης σε ικανοποιητικές υπηρεσίες υγείας και φροντίδας είναι θεμελιώδης στο ευρωπαϊκό μοντέλο αλληλεγγύης. Η ταχεία αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων και πολύ ηλικιωμένων τις προσεχείς δεκαετίες θα υποβάλλει σε σοβαρή δοκιμασία την αρχή αυτή. Αν και είναι πιο υγιείς από την προηγούμενη γενιά των ηλικιωμένων, οι ηλικιωμένες γυναίκες και οι ηλικιωμένοι άνδρες χρειάζονται περισσότερες και διαφορετικές υπηρεσίες υγείας και φροντίδας από τους μεσήλικες ή τους νέους. Επομένως, η γήρανση θα τείνει να απορροφήσει τα κονδύλια του τομέα της υγείας¹². Όμως με το συνδυασμό της προώθησης της υγείας, του υγιεινού τρόπου ζωής, της πρόληψης των ατυχημάτων και της καλύτερης αποκατάστασης μετά από ασθένειες, η ανάγκη επέκτασης των υπηρεσιών υγείας και φροντίδας μπορεί να ελαχιστοποιηθεί.

4.1. Τα πλεονεκτήματα της προώθησης της προληπτικής αντιμετώπισης, αντί της θεραπευτικής

Οι βελτιώσεις των συνθηκών διαβίωσης και της ιατρικής συνέβαλαν στην παράταση του "προσδόκιμου ενεργού βίου". Η μέση ηλικία στην οποία οι ηλικιωμένοι παρουσιάζουν κάποια μορφή εξάρτησης και αρχίζουν να χρειάζονται οικιακή βοήθεια ή επιτήρηση αυξάνεται¹³. Η προώθηση της γήρανσης εν ενεργεία και άλλων μορφών υγιούς τρόπου ζωής μαζί με την περαιτέρω πρόοδο της ιατρικής ενδέχεται να ενισχύσουν αυτή την τάση. Πάντως δεν πρέπει να υπερεκτιμούνται τα πιθανά οφέλη των εξελίξεων στην ιατρική. Αν και οι νέες ιατρικές τεχνολογίες μπορούν να μειώσουν το κόστος σε ορισμένες περιπτώσεις, συνολικά, κατά παράδοξο τρόπο, τείνουν να αυξήσουν τις συνολικές δαπάνες. Αν δοθεί έμφαση σε στρατηγικές πρόληψης, όπως η υγιεινή διατροφή και η σωματική και πνευματική άσκηση, πιθανώς να υπάρξουν μεγαλύτερα οφέλη στο πλαίσιο της δημογραφικής γήρανσης. Η προώθηση της υγείας που αφορά το γήρας θα έπρεπε να ξεκινά από τον τρόπο ζωής των νέων και των μεσήλικων. Η μεταστροφή προς ένα υγιεινότερο τρόπο ζωής μπορεί πάντως να είναι σημαντική για την ποιότητα της υγείας ακόμα και όταν αρχίσει μετά τα 65 χρόνια. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι ακόμα και σχετικά μικρές αλλαγές στον τρόπο διατροφής και ζωής μπορεί να βελτιώσουν σημαντικά την κατάσταση της υγείας των ηλικιωμένων. Ένα παράδειγμα είναι η οστεοπόρωση, μια από τις κύριες αιτίες αναπηρίας μεταξύ των ηλικιωμένων γυναικών, που μπορεί να προληφθεί τουλάχιστον μερικά με μικρό κόστος μέσω διαφημιστικών εκστρατειών για σωστή διατροφή.

---

¹² Ιδιαίτερα σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, όπως τεχνολογικές εξελίξεις, νέες θεραπείες και τις προσδοκίες του κόσμου.

¹³ ΟΟΣΑ(1998): Η διατήρηση της ευημερίας σε μια κοινωνία που γερνά, σ. 90. Ταυτόχρονα, το μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής οδηγεί σε αύξηση των ασθενειών που συνδέονται με το γήρας, όπως τη νόσο Alzheimer (γεροντική άνοια).

4.2. Βελτίωση της πρόσβασης στην θεραπεία της υγείας για όλες τις ηλικίες και για όλους τους ηλικιωμένους

Όλο και περισσότερο η ηλικία αποτελεί το κριτήριο για το δικαίωμα πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, όταν οι θέσεις είναι περιορισμένες. Όμως η χρονολογική ηλικία καθαυτή, λόγω της αυξανόμενης πιθανότητας για μακρόχρονη και υγιή ζωή, ίσως να μην είναι πλέον τόσο σημαντικό κριτήριο όσο παλαιότερα. Η παρούσα αντιμετώπιση της κατανομής της υγειονομικής περίθαλψης πρέπει να μελετηθεί προσεκτικά, και αν κρίνεται απαραίτητο να προσαρμοστεί. Είναι πολύ σημαντικό να μην εμποδίζεται η πρόσβαση των ηλικιωμένων στις πιο σύγχρονες και αποτελεσματικές θεραπείες, απλώς επειδή έχουν συμπληρώσει μια ορισμένη ηλικία.

4.3. Προσφορά επαρκούς ποιοτικής περίθαλψης στους υπερηλίκους / ασθενικούς

Η οργάνωση της περίθαλψης διαφέρει πολύ ανάμεσα στα κράτη μέλη, αλλά παντού η πλειοψηφία των ατόμων που χρειάζονται μόνιμη βοήθεια και φροντίδα περιθάλπεται στο σπίτι από τους/τις συζύγους ή άλλους συγγενείς. Στον τομέα αυτό η ισότητα ανάμεσα στις γυναίκες και στους άνδρες καθώς και στις υποχρεώσεις που αναλογούν στον καθένα απέχει πολύ από το να έχει επιτευχθεί: οι γυναίκες 45-65 ετών παρέχουν το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής φροντίδας των ηλικιωμένων, υπό μορφή μη αμειβόμενης οικιακής εργασίας. Δεν είναι όμως ρεαλιστικό να περιμένουμε από τις γυναίκες να επωμισθούν το βάρος στο πλαίσιο της δημογραφικής γήρανσης. Πιθανώς η αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό να μειώσει την παραδοσιακή τους διαθεσιμότητα για τη φροντίδα των ηλικιωμένων συγγενών στο σπίτι, ακριβώς τη στιγμή που η ανάγκη γίνεται εντονότερη. Πρέπει να επιτύχουμε ένα καλύτερο καταμερισμό της ανεπίσημης περίθαλψης ανάμεσα στα δύο φύλα και μια τεράστια επέκταση των δυνατοτήτων των επίσημων συστημάτων περίθαλψης.

Επομένως, ενώ η ανεπίσημη φροντίδα θα εξακολουθήσει να παίζει κάποιο ρόλο, πιθανότατα κυρίαρχο ακόμα, θα αυξηθεί σημαντικά και ο ρόλος της επίσημης φροντίδας. Οι υπηρεσίες αποκατάστασης, η κατ'οίκον φροντίδα, η κατ'οίκον νοσηλεία, οι κατάλληλα προσαρμοσμένες κατοικίες και τα ιδρύματα για μακροχρόνια παραμονή είναι μερικά από τα μέτρα που θα πρέπει να επεκταθούν σημαντικά. Η αυξημένη χρήση βοηθητικών τεχνολογιών μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τη δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης και την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων, ακόμη και εκείνων που πάσχουν από σοβαρές αναπηρίες. Η κάλυψη των αναγκών και των προτιμήσεων με ικανοποιητικό και οικονομικό τρόπο θα απαιτήσει πραγματοποίηση αλλαγών. Έχει μεγάλη σημασία να υπάρξει καλύτερος συντονισμός των υγειονομικών και των κοινωνικών υπηρεσιών ώστε να εξασφαλιστεί "συνέχεια στη φροντίδα", και να γίνουν κάποια βήματα προς το συνδυασμό δημόσιων, εθελοντικών και ιδιωτικών προμηθευτών φροντίδας μαζί με καλύτερη υποστήριξη των ατόμων που αναλαμβάνουν τη φροντίδα συγγενών τους.

Οι διάφορες μορφές μακροχρόνιας φροντίδας ή η ασφάλεια κατά της εξάρτησης που πρότειναν πρόσφατα ορισμένα κράτη μέλη τόνισαν τα πιθανά

οφέλη μιας τέτοιας προσέγγισης. Τα θέματα που αναφέρθηκαν προχωρούν πέρα από το ερώτημα του πως θα επωμισθούμε το βάρος. Η ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων και η δυνατότητα διατήρησης κάποιας ανεξαρτησίας και αυτεξουσιότητας, ακόμα και όταν είναι πολύ αδύναμοι, έχει μεγάλη σημασία. Από αυτή την άποψη είναι επίσης πολύ σημαντικό να δοθεί στα άτομα που έχουν ανάγκη από μακροχρόνια φροντίδα η απαραίτητη αγοραστική δύναμη και το δικαίωμα επιλογής μεταξύ των διαφόρων προμηθευτών υπηρεσιών.

4.4. Η προώθηση του ρόλου και των δυνατοτήτων της αποκατάστασης

Ένα απλό πέσιμο μπορεί να μετατρέψει ένα ανεξάρτητο και δραστήριο ηλικιωμένο άτομο σε έντονα εξαρτημένο, με υγεία που εξασθενεί ταχύτατα. Η πρόσβαση σε κατάλληλες υπηρεσίες αποκατάστασης μπορεί να εμποδίσει να συμβεί αυτό. Η δυνατότητα ευπρόσιτων κέντρων αποκατάστασης, να περιορίσουν το κόστος και να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων δύσκολα μπορεί να υπερεκτιμηθεί. Είναι ένα σημαντικό στοιχείο της προσέγγισης της γήρανσης εν ενεργεία.

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δώσει ιδιαίτερη προσοχή στην ιατρική και κοινωνική έρευνα που σχετίζεται με τη γήρανση στο πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο κοινοτικής έρευνας. Ένα "δράση κλειδί" του προγράμματος αυτού, με προϋπολογισμό 190 εκατ. ΕΥΡΩ αναφέρεται ειδικά στον "Γηράσκοντα πληθυσμό και στις αναπηρίες". Θα ενισχύσει έρευνα σε πολλές ειδικότητες, τεχνολογική ανάπτυξη και επίδειξη που σχετίζεται με: Μεθόδους που οδηγούν στη διατήρηση της υγείας κατά την γήρανση, περιλαμβανομένων βιολογικών, ψυχολογικών, δημογραφικών και κοινωνικών παραγόντων. Παρεμβάσεις που οδηγούν στην καθυστέρηση εμφάνισης και τη βελτίωση της διαχείρισης των αναπηριών. Την αποτελεσματική και αποδοτική παροχή υπηρεσιών υγείας στους ηλικιωμένους που περιλαμβάνει συγκριτική έρευνα σχετικά με την χρηματοδότηση της κοινωνικής μέριμνας και των συντάξεων. Την πρόληψη και θεραπεία των ασθενειών και των αναπηριών που σχετίζονται με το γήρας. Αυτή η δράση-κλειδί εφαρμόζεται σε στενή σχέση με άλλες σχετικές δραστηριότητες του προγράμματος πλαισίου έρευνας, όπως η τηλεματική υγείας, η ανάπτυξη νέων προϊόντων, υπηρεσιών και υποβοηθητικών συσκευών, η διατροφή και η υγεία, οι μολυσματικές ασθένειες και η κοινωνικο-οικονομική έρευνα. Θα επιζητηθεί δε συνέργεια με άλλα συναφή κοινοτικά όργανα άσκησης πολιτικής.
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενισχύει μελέτες και Συνέδρια σχετικά με τις διαφορές μεταξύ των Κρατών-Μελών στην οργάνωση των επίσημων και άτυπων συστημάτων μέριμνας και σχετικά με τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των διαφόρων προσεγγύσεων.
- Όπως περιγράφηκε στην Ανακοίνωση για την ανάπτυξη της πολιτικής της δημόσιας υγείας (Com (98) 230 τελικό), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σκοπεύει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή σε ζητήματα υγείας που σχετίζονται με την γήρανση των πληθυσμών κατά την προετοιμασία κατάλληλων πολιτικών μέτρων για τη δημόσια υγεία σε κοινοτικό επίπεδο.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ : ΠΡΟΣΘΕΤΟΝΤΑΣ ΖΩΗ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Η αύξηση της μακροζωίας θίγει το θέμα της "προσθήκης ζωής" σε αυτά τα επιπλέον χρόνια. Αυτό το θέμα θα γίνεται όλο και πιο σημαντικό καθώς ο αριθμός των ηλικιωμένων αυξάνεται ταχύτατα, με τις τεράστιες γενιές της έκρηξης των γεννήσεων που πλησιάζουν την ηλικία αποχώρησης από την εργασία και με την εκρηκτική αύξηση του αριθμού των ατόμων που θα ζήσουν περισσότερο από 80 ή 90 χρόνια.

Το μέγεθος των δημογραφικών αλλαγών με την άφιξη του 21ου αιώνα προσφέρει στην Ευρωπαϊκή Ένωση *μια ευκαιρία αλλά και την ανάγκη* να αλλάξει τις ξεπερασμένες πρακτικές σε σχέση με τους ηλικιωμένους. Τόσο εντός των αγορών εργασίας όσο και μετά την αποχώρηση από την εργασία, υπάρχει η δυνατότητα προώθησης μιας μεγαλύτερης συνεισφοράς από τα άτομα που διανύουν το δεύτερο ήμισυ της ζωής τους. Οι ικανότητες των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων αντιπροσωπεύουν ένα τεράστιο απόθεμα πόρων, που μέχρι τώρα είχε αναγνωρισθεί και επιστρατευθεί ανεπαρκώς. Οι κατάλληλες πολιτικές και υπηρεσίες υγείας και περίθαλψης μπορούν να εμποδίσουν, να αναβάλλουν και να ελαχιστοποιήσουν την εξάρτηση κατά το γήρας. Επιπλέον, η ζήτηση αυτών των υπηρεσιών θα δημιουργήσει νέες επαγγελματικές ευκαιρίες.

Η συμπεριφορά και οι πρακτικές που κάνουν διακρίσεις εις βάρος των ηλικιωμένων δεν είναι μόνο άδικες, αλλά οδηγούν και σε σπατάλη πόρων. Οι κατάλληλες πολιτικές και η σωστή συμπεριφορά θα επιτρέψουν στην κοινωνία να αντλήσει το δυναμικό των ηλικιωμένων σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι σήμερα.

Η παραμονή στην εργασία για περισσότερα χρόνια είναι ένας σημαντικός τρόπος προσθήκης ζωής στα χρόνια. Η ενεργός συμμετοχή στην τοπική κοινότητα και στην κοινωνία γενικότερα και η συνέχιση της συνεισφοράς αυτής και μετά τη συνταξιοδότηση αποτελεί ένα επιπλέον λόγο.

Ήδη οι ηλικιωμένοι δραστηριοποιούνται έντονα σε μη κυβερνητικές οργανώσεις. Η συμμετοχή μιας πολύ μεγαλύτερης μερίδας ικανών ηλικιωμένων σε εθελοντικές εργασίες θα μπορούσε να αποτελέσει κύριο εργαλείο των στρατηγικών δραστηριών γήρανης. Το όφελος της απασχόλησης των ηλικιωμένων σε εθελοντικές δραστηριότητες στις κοινότητές τους είναι τριπλό. Οι αποδέκτες των υπηρεσιών των υπηρεσιών επωφελούνται. Οι ηλικιωμένοι εθελοντές αναλαμβάνουν σημαντικούς κοινωνικούς ρόλους, δέχονται σωματικά και πνευματικά ερεθίσματα μέσω των νέων επαφών και αποκομίζουν ένα αίσθημα προσωπικής ικανοποίησης και πληρότητας. Οι τοπικές υπηρεσίες παρέχονται με πολύ οικονομικό τρόπο.

Για την άντληση περισσότερης ζωής από τα επιπλέον χρόνια θα πρέπει η ιδέα της δια βίου μάθησης να ισχύει και μετά τη συνταξιοδότηση¹⁴. Οι ηλικιωμένοι έχουν

---

¹⁴ Μια τέτοια προσέγγιση χρησιμοποιείται ήδη σε Κοινοτικά προγράμματα για την εκπαίδευση. Το τμήμα για την εκπαίδευση ενηλίκων στο νέο πρόγραμμα Σωκράτης, για παράδειγμα, αποσκοπεί στην προώθηση, ανάπτυξη και διάχυση των επιτυχών πρακτικών στο χώρο αυτό μέσω διακρατικών συνεργασιών. Τα πιο ηλικιωμένα άτομα αποτελούν ένα πληθυσμό στόχο και ενέργειες στοχεύουν στην ενίσχυση της ενεργού συμμετοχής τους ως πολίτες με πλήρη δικαιώματα στην κοινωνική ζωή.

δυνατότητες και όρεξη για μάθηση που συχνά δεν αναγνωρίζονται όσο θα έπρεπε. Η απασχόληση με δραστηριότητες που διεγείρουν το μυαλό είναι πολύ σημαντική για την ανάπτυξη και τη διατήρηση των διανοητικών ικανοτήτων σε προχωρημένη ηλικία. Αυτές οι δυνατότητες πρέπει να αναπτυχθούν πολύ και να συμπεριλάβουν και πρακτικά θέματα όπως τη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας.

Η προετοιμασία για μια πιο μακρόχρονη, πιο δραστήρια και καλύτερη ζωή, για περισσότερα χρόνια εργασίας, για πιο σταδιακή αποχώρηση και για την αξιοποίηση των ευκαιριών για ενεργό συνεισφορά μετά τη συνταξιοδότηση είναι οι καλύτεροι τρόποι να εξασφαλιστεί ο μέγιστος βαθμός ανεξαρτησίας και αυτεξουσιότητας κατά το γήρας. Αυτό ισχύει ακόμα και στην περίπτωση εξασθένησης των δυνάμεων και αυξανόμενης εξάρτησης.

Όλες οι γενιές θα έχουν σημαντικό κέρδος από τις αλλαγές πολιτικής που θα επιτρέψουν στους ηλικιωμένους και θα τους παρακινήσουν να γίνουν και να παραμείνουν πιο δραστήριοι. Ένα διευκολυντικό πλαίσιο με κίνητρα μπορεί να παρακινήσει ένα μεγαλύτερο αριθμό ηλικιωμένων να επιλέξουν τις ευκαιρίες για γήρανση εν ενεργεία και έτσι να μειώσουν την εξάρτηση και την ανικανότητά τους. Αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει στο συμβιβασμό της σαφούς επιθυμίας των ηλικιωμένων να ζήσουν μακρόχρονη και ποιοτική ζωή και της εύλογης ανησυχίας της κοινωνίας σχετικά με την ανάγκη ελαχιστοποίησης του κόστους της δημογραφικής γήρανσης.

Η ανάπτυξη ορθών πρακτικών για τη δραστήρια γήρανση στις διάφορες φάσεις της ζωής απαιτεί τη συνεισφορά όλων των πλευρών. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα καλεί τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, τους κοινωνικούς εταίρους, τις δημόσιες αρχές και τους ίδιους τους πολίτες να ενώσουν τις προσπάθειές τους για τη δημιουργία μιας στέρεας βάσης που θα επιτρέψει στους Ευρωπαίους να γεράσουν καλά τον επόμενο αιώνα.

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύτηκε να διευκολύνει την ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για την ικανοποιητική πολιτική αντιμετώπιση της πρόκλησης της δημογραφικής γήρανσης.
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει σειρά μελετών σχετικά με τα διάφορα στάδια και τα επιμέρους στοιχεία της στρατηγικής για δραστήρια γήρανση. Μερικές από τις μελέτες αυτές μπορεί να χρησιμεύσουν ως πρακτικοί οδηγοί, που θα βοηθήσουν τα κράτη μέλη στην αναζήτηση στρατηγικών για την κατάλληλη προσαρμογή στη γήρανση.
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύτηκε να διερευνήσει τη δυνατότητα για νέα, οριζόντιακοινοτικά προγράμματα δράσης βάσει των § 13, §129 και §137 της Συνθήκης ΕΚ όπως τροποποιήθηκε με τη συνθήκη του Άμστερνταμ, για την κάλυψη των ηλικιωμένων που πλήττονται από διακρίσεις, ανεργία ή κοινωνικό αποκλεισμό.

Ειδικές ενέργειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 1999, το διεθνές έτος των ηλικιωμένων

Ως τμήμα των μέτρων προετοιμασίας της σε σχέση με τα Άρθρα 13 και 137, η Επιτροπή ενισχύει τις παρακάτω μορφές δράσεων για ηλικιωμένα άτομα στη διάρκεια του 1999:

- μέτρα που θα εφαρμοστούν στο πλαίσιο του διεθνούς έτους των ηλικιωμένων των Ηνωμένων Εθνών με θέμα τη θέση των ηλικιωμένων στην αγορά εργασίας, τον κοινωνικό τους ρόλο, την ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών·
- μέτρα που θα υποστηρίξουν και θα προάγουν το ρόλο μη κυβερνητικών οργανώσεων, συλλόγων και δικτύων που εργάζονται για τους ηλικιωμένους και συμμετοχή στην πραγματοποίηση των στόχων τους·
- μέτρα που θα προάγουν την πλήρη αξιοποίηση των δικαιωμάτων του πολίτη, τη συμμετοχή, και την ισότητα των ευκαιριών για τους ηλικιωμένους·
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σκοπεύει να δημοσιεύσει μια πρόσκληση υποβολής προτάσεων και συνοδευτικές κατευθυντήριες γραμμές για τους πιθανούς υποψηφίους την άνοιξη του 1999.

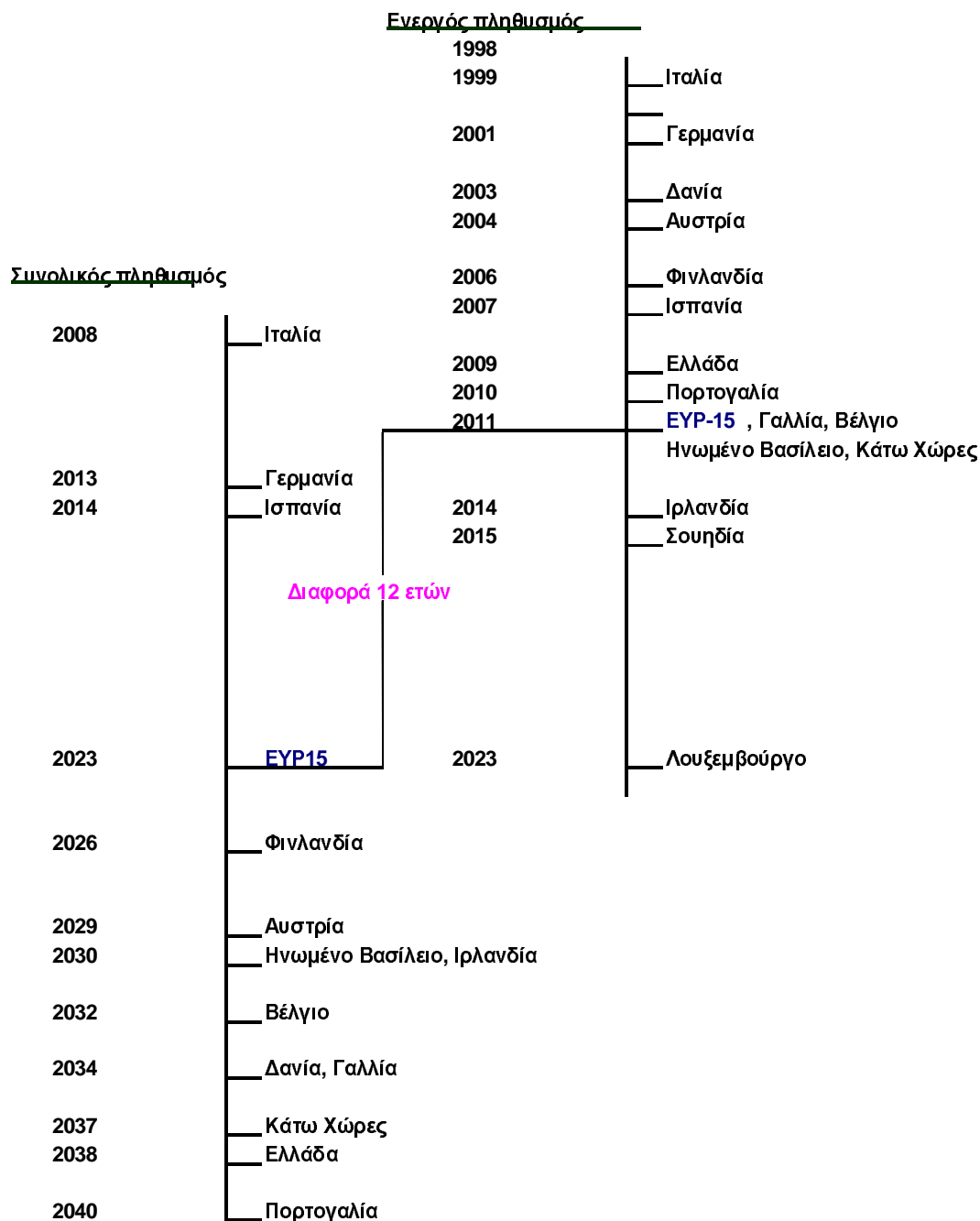
Πιο συγκεκριμένα παραδείγματα δράσεων που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει να ενισχύσει είναι μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- ✓ *Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού φόρουμ για τους ηλικιωμένους.* Στόχος του θα είναι να διευκολύνει και να προωθήσει τη συνεργασία και το συντονισμό μεταξύ πανευρωπαϊκών μη κυβερνητικών οργανώσεων για τους ηλικιωμένους.
- ✓ Ένα μικρό πρόγραμμα ανταλλαγών για ηλικιωμένους εθελοντές για να έρθουν στις Βρυξέλλες και να εργαστούν στο ευρωπαϊκό φόρουμ για τους ηλικιωμένους για μια περίοδο 3-6 μηνών.
- ✓ Τη σύγκληση ενός μεγάλου συνεδρίου σχετικά με τις πολιτικές για τους ηλικιωμένους το φθινόπωρο του 1999 στις Βρυξέλλες για την ολοκλήρωση του Διεθνούς Έτους για τα ηλικιωμένα άτομα, μεταφέροντας την δυναμική αυτή στην επόμενη χιλιετία.
- ✓ Τη διεξαγωγή έρευνας γνώμης μέσω του *Ευρωβαρόμετρου* σχετικά με τη γήρανση και τους ηλικιωμένους.

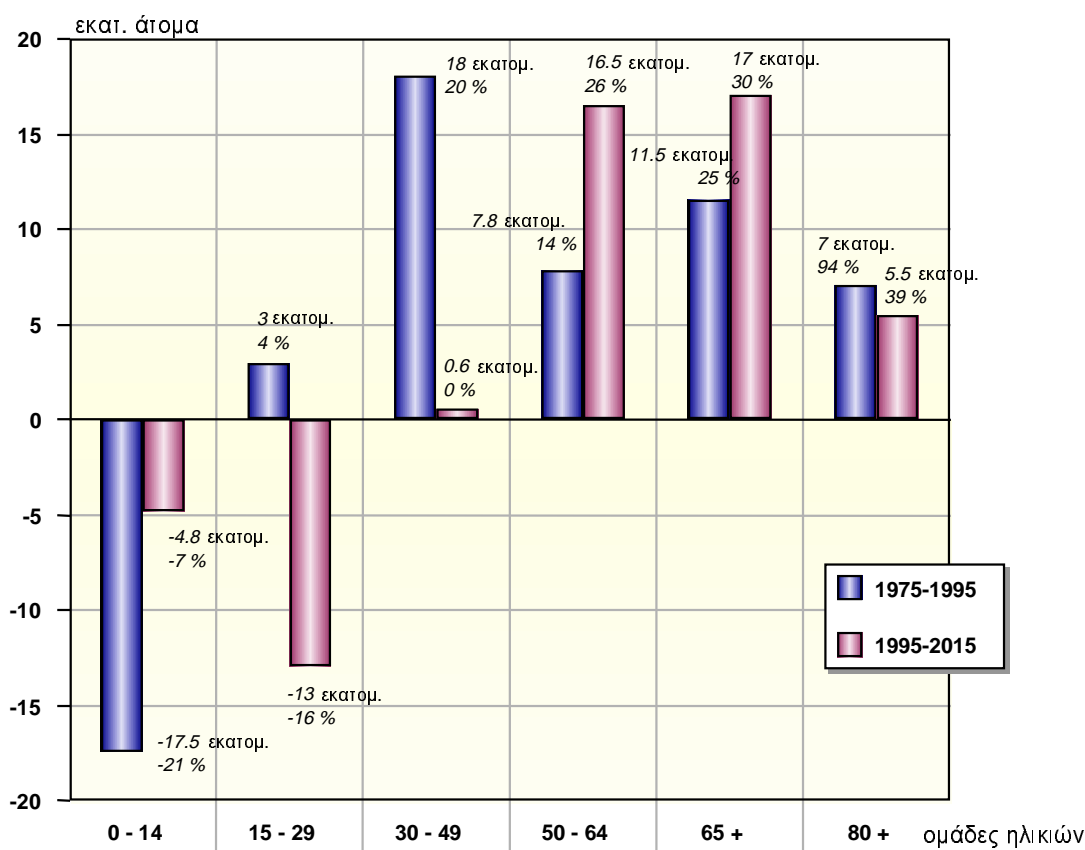
6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΑ

Σχήμα 1: Το πρώτο ημερολογιακό έτος που θα ελαττωθεί ο συνολικός πληθυσμός και ο ενεργός πληθυσμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στα κράτη μέλη.

Πηγή: Βασικό δημογραφικό σενάριο Eurostat

Σχήμα 2: Δημογραφικές αλλαγές στις κύριες ομάδες ηλικιών. Σύγκριση ανάμεσα στην περίοδο 1975-95 και 1995-2015

Πηγή: Παρατηρήσεις μέχρι το 1995, βασικό δημογραφικό σενάριο Eurostat για την περίοδο 1996-2015

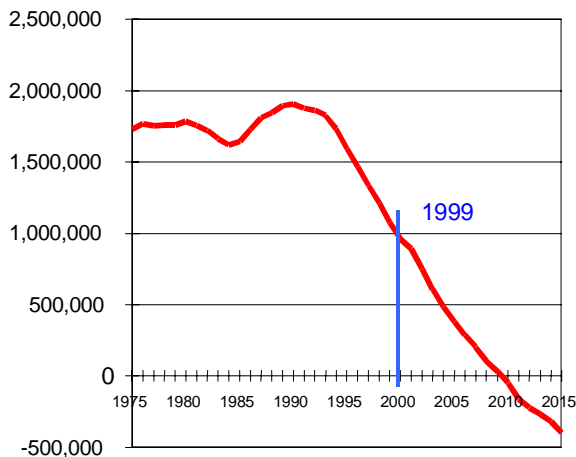
Πίνακας 1: Ποσοστά απασχόλησης των ομάδων ηλικιών 55-59 και 60-64 -1997.

Σύνολο	ΑΥΣ	ΒΕ	ΓΕΡ	ΔΑΝ	ΙΣΠ	ΦΙΝ	ΓΑΛ	ΕΛΛ	ΙΡΛ	ΙΤ	ΛΟΥΞ	ΟΛΛ	ΠΟΡΤ	ΣΟΥ	ΗΝ.Β	ΕΥΡ15
55-59	41,3	33,5	53,2	67,8	42,9	50,1	47,9	50,1	46,8	35,9	35,5	46,9	54,0	74,4	59,4	49,3
60-64	10,6	10,8	18,6	32,9	25,7	18,5	10,7	32,2	33,1	18,1	10,8	13,7	39,5	46,5	36,7	22,2
55-64	28,5	22,0	38,2	51,4	33,5	35,7	28,9	40,7	40,3	27,3	23,7	31,4	46,8	61,6	48,5	36,3
Ανδρες	ΑΥΣΤ	ΒΕ	ΓΕΡ	ΔΑΝ	ΙΣΠ	ΦΙΝ	ΓΑΛ	ΕΛΛ	ΙΡΛ	ΙΤ	ΛΟΥΞ	ΟΛΛ	ΠΟΡΤ	ΣΟΥ	ΗΝ.Β	ΕΥΡ15
55-59	59,4	46,8	62,9	77,5	64,9	51,7	55,4	72,3	66,7	52,0	54,2	62,0	65,7	76,5	68,6	61,5
60-64	13,1	17,6	26,8	41,5	38,3	20,9	11,0	46,4	49,4	29,6	14,6	20,8	50,3	48,8	47,6	30,7
55-64	40,5	32,2	47,6	61,0	50,6	37,9	33,0	59,0	58,6	41,5	35,5	43,0	58,2	64,0	58,6	47,0
Γυναίκες	ΑΥΣΤ	ΒΕ	ΓΕΡ	ΔΑΝ	ΙΣΠ	ΦΙΝ	ΓΑΛ	ΕΛΛ	ΙΡΛ	ΙΤ	ΛΟΥΞ	ΟΛΛ	ΠΟΡΤ	ΣΟΥ	ΗΝ.Β	ΕΥΡ15
55-59	23,8	20,7	43,2	57,0	22,3	48,5	40,7	29,5	26,2	20,6	17,3	31,6	43,7	72,2	50,4	37,2
60-64	8,3	4,5	10,8	24,1	14,5	16,3	10,5	19,9	16,8	8,1	7,2	6,9	30,3	44,3	26,3	14,4
55-64	17,3	12,4	28,9	41,2	18,0	33,6	25,1	24,4	21,7	14,4	12,5	19,8	37,0	59,3	38,7	26,1

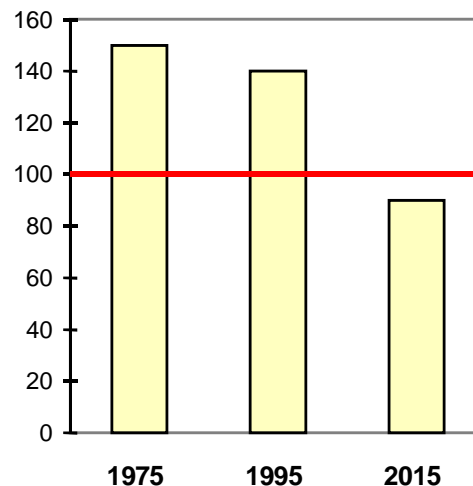
Πηγή: Έρευνα εργατικού δυναμικού, Eurostat

Σχήμα 3: Ισορροπία μεταξύ εισροών και εκροών στον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας

Ισορροπία μεταξύ των ομάδων ηλικιών 20-29 ετών και 50-64 ετών

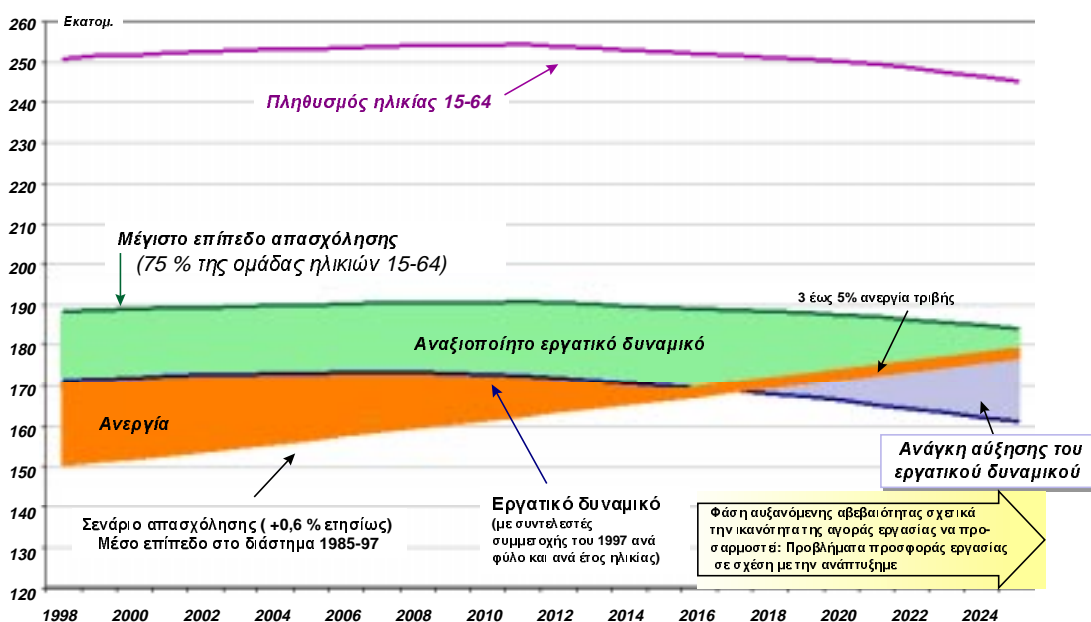

Αριθμός των εισερχόμενων ανά 100 αποχωρήσεις

Πηγή: Παρατηρήσεις μέχρι το 1995, βασικό δημογραφικό σενάριο Eurostat για την περίοδο 1996-2015

Σχήμα 4: Αλληλεπίδραση μεταξύ των δημογραφικών τάσεων, της απασχόλησης και της ανάπτυξης ΕΥΡ15 (περίοδος 1998-2025)

Πηγή: Βασικό δημογραφικό σενάριο Eurostat και Έρευνα εργατικού δυναμικού